

Asia: VN/650/2022

Lausuntopyyntö toimeentulotukilain uudistamiseen liittyvästä hallituksen esityksestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kaupunginhallitus antoi sosiaali- ja terveysministeriölle seuraavan lausunnon toimeentulotuesta annetun lain sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamista koskevasta hallituksen esitysluonnoksesta:

Helsingin kaupunki toteaa, että esitysluonnos sisältää useita hyviä ja tarpeellisia muutoksia. Se on pääsääntöisesti kannatettava erityisesti näistä selkeyttävistä syistä:

o Sisältää säännökset sosiaalihuollon lausunnon antamisesta ja sen merkityksestä sekä mahdollisuudesta antaa lausunto myös suullisesti.

o Sisältää tarkennetut säännökset tietojen luovuttamisesta viranomaisten välillä.

o Sen toteaminen, että sosiaalihuollolla on asiakkaan taloudellisen kokonaistilanteen tukemista koskeva laaja-alainen tehtävä, joka on muutakin kuin toimeentulotuen myöntämiseen ja maksamiseen liittyvää.

o Hyvinvointialueiden alueellisten neuvottelukuntien asettaminen ja niistä säätäminen.

o Aiempaa tarkempi säätäminen Kelan ja hyvinvointialueiden välisestä yhteistyöstä.

o Sen huomioiminen, että kyse on sosiaalihuoltolain mukaisesta viimesijaisesta taloudellisesta tuesta, vaikka toimeentulotukeen kuuluu sekä Kelan että hyvinvointialueiden toimeenpanemia tukimuotoja.

o Kuntouttavaa työtoimintaa koskevien säännöksiä siirtäminen lakiin kuntouttavasta työtoiminnasta.

o Perhekäsitteen selkeyttäminen.

o Perustoimeentulotukea myönnettäessä harkinnalla poikkeaminen hakijan eduksi joissakin tilanteissa.

o Täydentävän toimeentulotuen sisällön määrittely laajentaa asumismenojen korvattavuuden harkintaa.

Esitysluonnoksessa ei ole merkittäviä muutoksia perustoimeentulotukeen sisältyvien menojen osalta. Täydentävässä toimeentulotuessa on paljon sellaisia menoja, joiden voisi perustellusti katsoa kuuluvan perustoimeentulotukeen. Esimerkiksi romanivaatteiden, vankien vaatteiden, vammasta tai sairaudesta aiheutuvien vaatekustannusten sekä ikäryhmittäin tiettyyn kustannuskattoon asti lasten harrastuskulujen osalta kysymys on tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Jos valtakunnallinen toimija vastaisi näistä, se pystyisi yhtenäistämään myöntämiskäytännöt ja toimintatavat. Matkakorttikulut kokonaisuudessaan voisivat kuulua perustoimeentulotukeen, koska Kela vastaa niistä jo monilta osin nykyisinkin. Myös kodinkoneiden kuuluminen perustoimeentulotukeen on puollettavissa.

Lakiin on syytä lisätä selvyyden vuoksi, että hyvinvointialuetta koskevilta osin tarkoitetaan myös Helsingin kaupunkia.

Kelan myöntämän perustoimeentulotuen suhde sosiaalihuoltoon on epäselvä. Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoa, mutta Kela ei ole sosiaalihuollon toimija. Tämä ristiriita on nykyisinkin voimassaolevassa lainsäädännössä ja se vaatii korjausta.

Helsingin työllisyyden kuntakokeilun asiakkaisiin kuuluu paljon helsinkiläisiä työttömiä työnhakijoita, jotka ovat toimeentulotuen piirissä. Työ- tai toimintakykynsä puolesta heistä osa ei vielä hyödy julkisesta työvoimapalvelusta tai he eivät tosiasiallisesti kykene osallistumaan työllistymistä tukeviin palveluihin, vaikka heillä ei ole toimeentulotukilain 2 a §:n 1 mom. 4 kohdassa tarkoitettua lääkärin toteamaa työn vastaanottamisen estävää sairautta. Kelan yhteydenottovelvoitteen sekä sosiaalihuollon arviointi- ja lausuntovelvoitteen on tarkoitus parantaa näiden asiakkaiden palveluja.

Säännöskohtaisia huomioita

Toimeentulotuen määräytymisestä on tarkoitus säätää osittain uudessa 6 §:ssä. Pykälän 1 momentin alkuun on lisätty maininta siitä, että toimeentulotuen määräytymisessä on kyse välttämättömistä menoista, joita henkilö tai perhe ei pysty kattamaan käytettävissä olevilla tuloillaan tai varoillaan. Kaupungin näkemyksen mukaan olisi syytä tarkentaa, mitä käytettävissä olevilla tuloilla tai varoilla tarkoitetaan. Esimerkiksi asiakas on voinut säästää osan saamastaan toimeentulotuesta tai laskelmassa huomioituista etuuksista. Näiden säästöjen huomioiminen laskelmassa tulona olisi

muutos aikaisempaan, koska voimassaolevassa laissa tällaisia tai kertaalleen jo huomioituja varoja ei ole voitu huomioida uudelleen.

Täydentävää toimeentulotukea koskevan 7 c §:n osalta esitöissä todetaan, että "Tuen tarvetta arvioitaessa perusteena olisi Kansaneläkelaitoksen tekemä laskelma, johon hyvinvointialue täydentäisi erityisistä tarpeista aiheutuvat menot harkintansa nojalla." Laskelma tulisi kuitenkin tehdä ainoastaan Kelassa. Laskelman tekeminen hyvinvointialueella/kunnassa olisi uusi tehtävä ja vaatisi lisäresurssointia. Lisäksi asiakasnäkökulmasta yhden laskelman tekeminen on riittävää ja selkeämpää. Erillisenä huomiona olisi perusteltua todeta, että toimeentulotukea voidaan myöntää myös kuolinpesälle hautauskuluihin.

Esitysluonnoksen 10 § koskee toimeentulotuen alennettua perusosaa. Esitöiden mukaan "Pykälän 3 momentin sisältö vastaa voimassaolevan lain 4 momentin sisältöä. Sen mukaan pykälän 1 ja 2 momentissa tarkoitettu alentaminen voidaan tehdä vain edellyttäen, että alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana. Arvioinnissa voitaisiin hyödyntää sosiaalihuollon ja asiakkaan omaa selvitystä. Näistä säädetään 14 f §:ssä." Sääntelyn sana muotoa on tarpeen vielä harkita, sillä säännöllisesti minimituloilla elävän henkilön perusosan alentaminen on aina kohtuutonta ja vaarantaa ihmisarvoisen elämän. Myös erilaisten edellytettyjen suunnitelmien suhteet ovat epäselviä.

Perusosan alentaminen on ollut tähän mennessä ilmeisen tehoton puuttumisen keino, joka ei ole ainakaan Helsingissä tuottanut tuloksia. Esitystä on syytä tarkentaa siltä osin, mitä velvoittaminen palvelutarpeen arviointiin konkreettisesti tarkoittaa. Jos sanktiona on perusosan alentamisen jatkaminen, nykytilanne ei tule muuttumaan. Valtaosa asiakkaista, joiden perusosaa on alennettu, on yhteiskunnasta syrjäytyneitä eikä heitä saada Helsingissä tavoitettua tai osallistumaan tapaamisiin. Kaupunki katsoo, että lakiin tulisi kirjata, kuinka pitkään perusosan alentamista voidaan enintään jatkaa yhtäjaksoisesti. Tällä hetkellä alentamisen kestosta on erilaisia käytäntöjä, mitä ei voida pitää asianmukaisena asiakkaiden yhdenvertaisuuden kannalta.

14 e §:ää on tarpeen täsmentää, jotta se tukisi esityksen tavoitetta sosiaalihuollon ja haavoittuvassa asemassa olevien toimeentulotukea hakevien asiakkaiden aseman parantamisesta. Asiakkailla saattaa olla kroonistuneita päihde- tai mielenterveysongelmia tai heidän on todettu olevan tosiasiallisesti työkyvyttömiä ja he eivät ole kuntoutettavissa. Kysymyksessä saattaa olla myös vammaisten henkilöiden työtoimintaan tai vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaan toimintaan osallistuvia henkilöitä. Työkyvyttömyyseläkkeelle pääsyä hankaloittaa se, että näillä asiakkailla ei aina ole peruskoulun jälkeistä ammattia tai työkokemusta. Eläkehakemusta käsiteltäessä työkykyisyyttä arvioidaan ja verrataan kotitöihin. Asiakkaan työkykyä vastaavaa työtä ei käytännössä ole tarjolla. Asiakkaan asioinnin ja sujuvan palvelupolun kannalta on tarkoituksenmukaista, että näissä tilanteissa katsottaisiin aina lähtökohtaisesti toimeentulotukilain 2 a §:n 1 mom. 5 kohdan mukaisesti, että toimeentulotukiasiakkaalta ei edellytettäisi ilmoittautumista työttömäksi työnhakijaksi. Muussa tapauksessa erityisessä tuen tarpeessa oleva ja ensisijaisesti sosiaalihuollon palveluja tarvitseva toimeentulo tukiasiakas joutuisi samanaikaisesti asioimaan

kolmen eri viranomaisen palveluprosessissa. Tällainen kuormitus heikentää asiakkaan usein jo alentuneita toimimismahdollisuuksia ja johtaa päällekkäiseen työhön työvoima- ja sosiaalipalveluissa.

Esityksen 16 §:ssä säädetään toimeentulotuen maksamisesta. Sen 3 momenttia on tarpeen selkeyttää siten, että momentin ensimmäistä lausetta täydennetään sanoilla ”ja suorittamalla asiakkaan esittämä lasku”.

Lisäksi on todettava, että 18 g §:ssä ”Hyvinvointialueen tiedonsaantioikeus ja tietojen luovutusvelvollisuus” on syytä käyttää asiakastietolain sijasta virallista nimeä laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (784/2021).

Salminen Kaarina
Helsingin kaupunki - Helsingin kaupunginhallitus 30.5.2022 § 412